

stichting

BIODIVERSITEIT
goirle - riel

Herfst 2023
jaargang 9

De Salamander

nieuwsbrief uitgegeven door het Biodiversiteitsteam Goirle – Riel

IN DEZE NIEUWSBRIEF :

The butterfly effectl	2
Ontmoeting met vogels.....	3
Pilot basiskwaliteit	4
Vleugels voor herstel.....	6
foto impressie	8
Resultaten huiszwaluwtelling	9
Vergezichten op zoek.....	10
Nardus & Limosa.....	11
Teruggevonden heideplantje.....	13
Colofon.....	15

Nationale Nachtvlinderavond

Op vrijdagavond 15 september heeft Piet van Son de Nationale nachtvlinder telling georganiseerd bij de werkschuur aan de Rielsedijk. Op veel plaatsen in Nederland werd op dat moment hetzelfde gedaan. Het was een prachtige zomeravond met een mooie ondergaande zon.

De kinderen van het NatuurLab waren al vroeg aanwezig, want die wilden graag de stroop op de bomen smeren die Piet al had klaargemaakt. Dat hebben ze prima gedaan. Daarna was het wachten tot de zon onderging en de lampen werden aangezet. Voor de lampen aangingen heeft Piet nog uitleg gegeven.

Toen de lampen aangingen werd het spannend. Het eerste half uur was het vrij rustig en kon Piet alle gevangen nachtvlinders goed determineren, samen met Marcel. Na een uur werd het steeds drukker met het vangen van

de nachtvlinders en de kinderen werden steeds enthousiaster. Ze waren ook heel goed in het vangen van de vlinders. Op een gegeven moment waren alle potjes gevuld en Piet en Marcel heel hard aan het werk om de potjes leeg te maken, zodat er verder gevangen kon worden. Het resultaat is prima: We hadden 39 soorten ,70 vlinders op smeer en 175 op het licht.

Volgens Piet is dit best veel. Een bijzondere soort in ons gebied is de vliervlinder. Opmerkelijk is dat er 2 soorten trekvlinders op het licht afkwamen, een Turkse zuil en de zuidelijke grasuil. De trotse jongeren die de stroop hadden gesmeerd vonden daar het karmozijnrode weeskind. Bij de micro's is de satijnlichtmot bijzonder en een leuke verrassing van de avond.

Al met al een prachtige avond met mooie resultaten. Dank je wel Piet en Marcel dat jullie ons hebben meegenomen in de wereld van de nachtvlinders. Zeker voor herhaling vatbaar.

'The butterfly effect' : Hoe een kleine actie je leefomgeving

IN MEI EN JUNI NAM EEN GROEP 'ZWERFAFVALPAKKERS' VAN ZAP RIEL-GOIRLE DEEL AAN DE VLINDERCURSUS DIE HUN WERD AANGEBODEN DOOR HET B-TEAM, EN WERD VERZORGD DOOR VLINDERDESKUNDIGE KARS VELLING VAN DE VLINDERSTICHTING. PIETER VAN ZAP RIEL-GOIRLE DOET VERSLAG.

In 1961 stelde meteoroloog Edward Lorenz zich de vraag of een vleugelslag van een vlinder in de Amazone een tornado in Texas zou kunnen veroorzaken. Deze gedachtegang werd later bekend als "the Butterfly Effect". Inderdaad kunnen ogenschijnlijk kleine acties een groot effect op onze leefomgeving veroorzaken. Vanuit deze gedachte voeren vrijwilligers van ZAP Riel-Goirle en van Biodiversiteitsteam Goirle-Riel iedere dag kleine acties uit: het oprapen van een blikje (waar anders een egelmoeder in gestikt zou zijn), het onderhouden van een oeverwaluw-wand (waardoor hier een oeverwaluwkolonie kan broeden die dagelijks tienduizenden vliegjes en muggen eten). Hoe mooi zou het zijn als ZAP Riel-Goirle en het Biodiversiteitsteam de handen ineen zouden slaan. Afgelopen voorjaar is dat gelukt. Met ondersteuning van de Stichting Annetje van Puijenbroek is een vlindercursus opgezet. Het rapen van zwerfafval tijdens een wandeling is prima te combineren is met het waarnemen van (dag)vlinders. Het registreren van deze waarnemingen levert een schat aan informatie op die gebruikt kan wor-

den voor het beschermen van de biodiversiteit. Dagvlinders zijn namelijk een uitstekende graadmeter voor een goed bermbeheer.

Voor deze vlindercursus heeft Kars Velling van de landelijke Vlinderstichting een eerste zeer boeiende cursusavond verzorgd, een tweede avond vond eind juni plaats. Voor het praktijkgedeelte zijn

we op 27 mei door het Leijdal naar Gorp en Roovert gewandeld. Al na 20 meter hadden we twee mooie dagvlindersoorten gevonden, de kleine vuurvlinder en het hooibeestje. Tevens de bosbeekjuffer

en de lieveling, een dagactieve nachtvlinder. Andere vlinders die we tegenkwamen, waren het icarusblauwtje, klein koolwitje, bont zandoogje en citroenvlinder. Opvallend afwezig waren algemene vlindersoorten zoals dagpauwoog, kleine vos en atalanta. Dit is in lijn met het landelijke beeld dat dit jaar een slecht vlinderjaar is. Dit heeft verschillende oorzaken, maar vooral de droge zomer van 2022 speelt een grote rol. Nectarplanten waren vroegtijdig verdord waardoor een hele generatie vlinders zonder voedsel kwam te zitten. Wat dat betreft belooft de droogte van dit jaar opnieuw weinig goeds voor veel vlindersoorten...

Wil je meer weten over ZAP Riel-Goirle? Kijk dan eens op zapriegoirle.nl

Ontmoetingen met vogels

Het is een ochtend met wolkenflarden en weinig wind als ik voor een afspraak van huis rij naar Hilvarenbeek om te praten over Basiskwaliteit Natuur. Omdat het Nestven op de route ligt heb ik besloten daar vooraf nog even een kijkje te nemen. Het een ideale plek om vanuit de auto met de zon in de rug de vogels in het water te observeren en drie dagen geleden zag ik er Kieviten en steltlopers zoals de oeverloper, groenpootruiter en een lepelaar.

Maar daar aangekomen wordt ik verrast: het is er stil, niets geen vogels, niets beroert het water. Ik besluit dan maar terug te keren naar de verharde weg. Om de auto te keren moet ik nog even doorrijden tot de bosrand. Dan zie ik bovenin een kale boom een roofvogel zitten. Met de kijker zie ik dat het een slechtvalk is. Doodstil zit hij mooi in de zon en draait af en toe zijn kop. Mijn camera ligt op de stoel naast mij en ik breng die in aanslag. Maar verdorie als ik een foto wil te schieten, verdwijnt de zon achter het wolkendek. De valk lijkt nog even te blijven zitten. Daarom rij ik nog iets door om nog dichterbij te komen en krijg hem nu goed in beeld. Het een volwassen exemplaar. Hoewel het licht niet ideaal is maak ik een telefoto om meer details te zien. Dan zie ik dat hij geringd is en dat zijn snavelranden en hals en borst roodachtig kleuren. Bij het nemen van een volgende foto zie ik vanuit mijn ooghoek in de achteruitkijkspiegel een persoon over de zandweg naderen. Hij heeft een hond bij zich. 'Verdomd' denk ik, dadelijk gaat hij op de wieken en denk tegelijkertijd 'dan pak ik hem in de vlucht'. Met de vogel in de zoeker zie ik dat er niets gebeurt. De valk draait enkel zijn kop om de man met hond met zijn blik te volgen. Dit terwijl zij niet ver onder de boom lopen waarin hij zit. Ik krijg nu ruim de kans dit exemplaar goed te bekijken. De ring kan ik helaas niet aflezen maar zie nu dat het rode op zijn borst en snavel bloed is. Hij moet een flinke prooi hebben geslagen. Alles duidt erop dat ik te maken heb met een roofvogel die zojuist gegeten heeft en een beetje zit uit te buiken. Mijn nieuwsgierigheid is nog niet bevredigd als ik in de lucht boven de slechtvalk een andere roofvogel zie. Het is een torenvalk. Dan zie ik dat hij plots op de slechtvalk duikt. De laatste schrikt van deze brutale aanval en slaat even zijn vleugels uit maar verlaat zijn plek niet. Ik knip en krijg ze beide op één foto. Het is een intrigerend beeld. Dan moet ik dit tafereel voor gezien houden om op tijd in Hilvarenbeek te zijn.

Als ik thuis de foto's bekijk en de ochtend weer voor de geest haal begint het me duidelijk te worden wat ik heb gezien.

De slechtvalk die waarschijnlijk van het paartje op de Beekse toren is, gebruikt het Nestven als jachtgebied. Niet in de laatste plaats omdat het een rust- en voedselgebied is voor Kieviten e.a. steltlopers en ook omdat die vogels voor hem de juiste grootte hebben als prooi. Vermoedelijk heeft hij kort voor mijn verschijning bij het ven zijn prooi geslagen en verorberd. Dat verklaart waarom het ven stil en leeg was. Maar als hij het Nestven **vaak bezoekt zal dit zijn effect hebben**. Water- en steltlopers zullen het ven gaan mijden. Want het is bekend dat dieren heel bewust zich dáár op houden waar ze zich veilig voelen.

De torenvalk heb ik eerder bij het ven waargenomen. Hij zat ook graag in die dode boom waarin de slechtvalk zat. Kennelijk wist de torenvalk dat hij geen gevaar te duchten had toen hij op de valk stootte want een torenvalk valt ook onder de prooidieren van een slechtvalk. Zou hij gezien of geroken hebben dat de slechtvalk te volgevreten op die tak zat om gevaarlijk te zijn? We weten het niet en dat maakt waarnemingen in de natuur juist zo leuk.

Victor Retel Helmrinch

Pilot Basiskwaliteit Natuur: hoevelandschap van oranje naar groen!

Dit is Hilvarenbeek op zijn best, de boomgaard van De Flierefluiter, boerderijen in de schaduw van hoge bomen, een rustieke 'logeerderij', alles onder een warme septemberzon. Experts en vrijwilligers komen er de Basiskwaliteit Natuur beoordelen: het

landschap en de soorten in het landschap. Vanaf een vast punt doen we onze waarnemingen, verrekijkers, loeps en vangnetjes in de aanslag. Vorige keer was het Goirle (beekdal), volgende week Oisterwijk (heideontginning), nu hier, hoevelandschap.

Met stevige buitenschoenen verzamelen we ons in het gemeentehuis voor koffie met instructie. Basissoorten zijn algemeen of moeten dat weer worden, legt Marjanne Klok van Vogelbescherming uit, dan gaat het goed met biodiversiteit. Soorten komen terug als de landschapselementen er zijn, bijvoorbeeld heggen. Ingevlogen experts zijn er vandaag voor planten, insecten, paddestoelen, korstmossen, amfibieën... maar lokaal is er ook veel deskundigheid, van B-team en Vereniging voor Natuur en Milieu.

Hoevelandschap

Dit is *hoevelandschap*, legt Victor Retel Helmrich uit: rond centraal gelegen akkers kwamen ooit hoeven met schuren en stallen, de kavels afgezet met dichte hagen als veekeuring en dichtbij huis moestuinen en boomgaarden. Zo ontstonden Hilvarenbeek en Goirle, met een kenmerkend gekromd wegenpatroon en straatnamen als Akkerstraat, Loo, Dekt. Tal van kleine zangvogels leven hier en rondom boerenerven huis- en boerenwaluw, steen- en kerkuil, gekraagde en zwarte roodstaart. We gaan op pad! We benaderen het gekozen kilometerhok vanaf twee plekken: Groot Loo en Klein Loo.

Aanwezige landschapselementen zijn vlot genoteerd: greppels, raster, solitaire bomen, bomenrijen, erfbeplanting, akkers met raaigras en maïs. Karakteristiek is de zichtbare bolling in het landschap door het opbrengen van mest: een meter donkere aarde staat voor wel duizend jaar bewerken.

Het patroon van 1900, in 1970 nog goed herkenbaar, is er anno 2023 alleen nog op hoofdlijnen.

De weinige ruderaal hoekjes, plekken waar van alles groeit doordat niemand eraan komt, zijn nog het meest waardevol voor biodiversiteit, naast de erven van boerderijen. Verbindingen ontbreken, monocultuur overheerst op grote vlakken. Het landschap scoort oranje, niet rood maar ook niet groen.

Vervolg *Pilot Basiskwaliteit Natuur: hoevelandschap van oranje naar groen!*

Terug naar 1900?

Belangrijke onderdelen van Basiskwaliteit voor Natuur in het hoevelandschap ontbreken. Maar gaan we dan terug naar 1900? Nee, zegt Victor, wat je ook wilt en kunt, de basis is 1970, net voor de verdere intensivering van de landbouw met het verschijnen van snijgrasvelden in plaats van de koe in de wei. De insectdeskundige intussen knielt, schepnet bij de hand, op de bodem, wijst vrijwilligers soorten aan en zorgt voor vastlegging. Hij is zeer gevraagd en als hij doorloopt hollen vrijwilligers achter hem aan: 'Hij vliegt weg!' De man van de korstmossen bestudeert de grote kastanjeboom. Tegen zo'n glimmende kastanje ben ik niet bestand: die verdwijnt in mijn broekzak. Dat doet mijn schoonmoeder ook, zegt een deelnemer, een kastanje in de broekzak, tegen de reuma. En..? Ze heeft geen reuma! Terug onder de fruitbomen van De Flierefluiter is het gezelschap eensgezind enthousiast over de ochtend. Paddenstoelen heeft de paddenstoelenman niet gezien maar hij heeft veel meer kennis gedeeld. Zonder deskundigen kan het niet, wordt gesteld. Maar vrijwilligers zijn ook belangrijk, om Basiskwaliteit in alle kilometerhokken in kaart te brengen en een systeem gaande te houden van doorgaande monitoring: gaat het beter? Helpen genomen maatregelen? Marjanne neemt de formulieren in en gaat alles op een rij zetten. In oktober wordt gekeken: wat gaan we hier, wijzer geworden, concreet doen aan Basiskwaliteit Natuur?

Van oranje naar groen.

Zo moeilijk lijkt het niet, iets van het hoevelandschap terug te brengen en daarmee te werken aan herstel van biodiversiteit. De nog aanwezige hoofdstructuur (zie de 'ruit' in de afbeeldingen) kan weer ingevuld met heggen en hagen: verbindingen in het landschap. De gekanaliseerde beek De Hilver kan weer meanderen. Belangrijk zijn meer zandpaden met bloemrijke bermen in het gebied. En de akkers worden, anders dan voor maïs voor veevoer, beter gebruikt voor granen: haver, gerst, rogge. Van oordeel 'oranje' naar 'groen'? Het is goed te doen, als de grondeigenaren meewerken. Volgende week Basiskwaliteit Natuur in Oosterwijk!

Anjo Roorda

Basiskwaliteit Natuur, vleugels voor herstel van biodiversiteit

Het lijkt hier wel een *expert meeting*,’ bromt een deelnemer, zelf bepaald niet van de straat in zaken van natuur. De organisator van de avond kijkt uit over de warme, tot de nok gevulde zaal en legt de lat direct hoog: ‘Vanavond gaan we werken aan Basiskwaliteit Natuur en daarmee aan herstel van biodiversiteit in onze gemeenten, zichtbaar en merkbaar en meetbaar per 2030. Die geweldige taak gaan we samen tot stand brengen.’ Op een zomeravond in het gemeentehuis van Hilvarenbeek maakt een grote groep betrokken en deskundige vrijwilligers een bevlogen start met een *pilot* die biodiversiteit in Goirle, Hilvarenbeek en Oisterwijk (GHO) vleugels moet geven.

Uitverkoren

Nog maar zes weken geleden kwam Vogelbescherming Nederland voorzichtig langs: willen de drie gemeenten samen een pilot *Basiskwaliteit Natuur* uitvoeren? De enthousiaste reactie van vooral de drie B-teams (vrijwilligers voor biodiversiteit) gaf het antwoord. ‘We zijn uitverkoren,’ noemt organisator Anjo Roorda het inmiddels. De gemeenten betalen mee aan de pilot. Eerder dit jaar bracht hij zestig raadsleden, wethouders, ambtenaren en vrijwilligers van de GHO-gemeenten bijeen in Oisterwijk, onderwerp: herstel van biodiversiteit.

Voor ‘Basiskwaliteit Natuur’ hebben de drie gemeenteraden al gekozen, maar daaraan invulling geven is niet eenvoudig en Vogelbescherming Nederland heeft zelf nog vragen, vandaar de pilot die vanavond begint. De wel tachtig deelnemers zijn vooral leden van B-teams, vogelwerkgroepen en natuurverenigingen, maar ook van een agrarische natuurvereniging, een imkerbond, het Waterschap en zelfs het ministerie van LNV. Wethouder Piet Machiels heet welkom: Hilvarenbeek neemt biodiversiteit heel serieus.

Algemene soorten weer algemeen

Is er voedsel en veiligheid, kunnen soorten zich voortplanten? Basiskwaliteit Natuur (BKN), legt Harry Meesters van Vogelbescherming uit, is er *voor* de natuur, in de vorm van abiotische condities (kwaliteit van water, bodem en lucht), de inrichting van het landschap en gebruik en beheer van het landschap. En Basiskwaliteit *van* Natuur: algemene soorten (planten, dieren, zeg: *mussen*) blijven algemeen of worden dat weer. Zijn de condities voor soorten goed (milieu, landschap), dan volgen soorten vanzelf. De focus ligt daarbij, verrassend, niet op natuurgebieden maar op landelijk gebied en bebouwde omgeving: natuur is overal.

Maar wat is 'algemeen', wat is de basis? De pilot kiest voor het landschap *na* de grote ontginningen maar *voor* de moderne grootschalige landbouw: de periode 1970-1990. Victor Retel Helmrich van B-team Goirle-Riel presenteert *drie* landschapstypen/gebieden waarop de pilot zich richt. Als voorbeeld voor *heideontginning* (1) is dat de Kleine Oisterwijkse Heide, een beschermd heiderestant van de uitgestrekte heidevelden van begin vorige eeuw. De grutto en de kievit, tot 1980 volop aanwezig, zijn er nog sporadisch. Langs perceelranden en paden liggen kansen voor ecologische verbetering en herstel.

Persoonlijk garant

De beek De Leij (2) aan de oostkant van Goirle (Poppels-, Rovertse, Oude Leij en Nieuwe Leij) lag rond 1900 in een zompig en dichtbegroeid gebied. Nu is het dal een open zone tussen de bebouwing van Goirle en de bossen van de Beekse Heide en Gorp en Rovert, met melkveehouderijen en snijgras, mais en aardappelen. Het *hoevenlandschap* (3) ontstond uit akkerdorpen als Goirle en Hilvarenbeek, waar hoeven met schuren en stallen rond centraal gelegen akkers werden gebouwd, de kavels afgezet met dichte hagen als veekering. Soorten: tal van kleine zangvogels (struweelsoorten) en vogels rondom boerenerven.

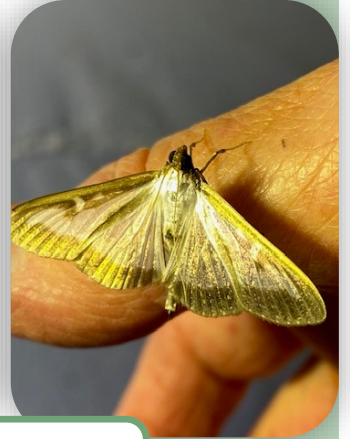
Dilemma's worden in de workshops zichtbaar: als weidevogels in een landschap verdwenen zijn, moeten die worden teruggebracht, en betekent dat dan, geen bomen planten rond een beek, zoals het Waterschap doet? Het is nog geen tijd voor definitieve antwoorden. Voor Vogelbescherming is een vraag: kan BKN worden vertaald naar beleidsvoornemens op gemeentelijk niveau? De organisator van de avond twijfelt niet: de gemeenten weten straks beter, wat te doen en hij staat persoonlijk garant dat dit project, als pilot voor Vogelbescherming nog dit jaar afgerond, voor de GHO-gemeenten niet verzandt maar leidt tot resultaat. 2030 is dichtbij, de neergaande lijn van biodiversiteit moet omhoog (inmiddels is de Natuurherstelwet aangenomen in het Europees Parlement).

Heus veldwerk

Heideontginning, beekdal en hoevenlandschap: de workshops verkennen de landschappen en leggen de basis voor evenzovele deelprojecten in de komende maanden. Vrijwilligers melden zich al voor latere bijeenkomsten met instructie die gaan uitmonden in heus veldwerk: waarnemen, beoordelen, scoren.

De pilot stimuleert nu al de samenwerking tussen de GHO-gemeenten, de B-teams en andere (vrijwilligers)organisaties. Hij genereert kennis en inzichten en een concrete agenda van bijvoorbeeld landschapselementen (zoals heggen!) die BKN en biodiversiteitsherstel bevorderen: opgaven voor gemeenten en grondeigenaren. De deelnemers aan de avond gaan in het late daglicht samen op de foto en nemen als beloning een Natuurwaaier mee van algemene soorten. De kop is eraf, de pilot loopt, een rijkere toekomst daagt!

Anjo Roorda

Impressie van de nationale
nachtvlinderavond 2023

Resultaten telling huiszwaluwnesten Goirle juni 2023

Mies

Hierbij wil ik mijn telling doorgeven van de nesten die ik gedaan heb op maandagavond 19 juni en maandagavond 26 juni;

Nr. 2 de Hemeltjes 7 ; 18 nesten

Nr. 3 Nobelstraat 15; 5 nesten

Nobelstraat 17; 4 nesten

Nr. 4 Nobelstraat 30 ; 0

Nr. 5 Poppelseweg 8; bij de woning; 0 maar bij hun schuur ; 1 nest , ik kreeg de tip van deze eigenaar dat bij zijn zoon (verderop dezelfde weg gelegen boerderij) meerdere nesten zaten. Misschien voor volgend jaar mee te nemen adres.

Nr. 6 Edisonstraat 25; 0

Dit was mijn bijdrage, mocht ik nog een check moeten doen dan hoor ik het wel.

Groetjes Mies

Nel

Vandaag mijn 2de telling gedaan voor de huiszwaluwen.

Bij de manege op de Nieuwkerksedijk zijn 13 bezette nesten van de huiszwaluw.

Bij Nieuwkerksedijk 4 zijn 18 bezette nesten. Daar zijn aan beide kanten van het huis nesten.

De contacten met de bewoners zijn goed. Die vinden het ook leuk dat er zoveel huiszwaluwen vleigen.

Jac en Anne

Kaasboerderij Leyendaeler Beeksedijk 16 -> 0

- Toelichting: volgens boerin wel boerenzwaluwen in schuur

Agrarisch bedrijf Abcovensedijk 17 -> 0

Agrarisch bedrijf Abcovensedijk 8 (Rens de Brouwer) -> 11

- Toelichting: boerin vindt het goed dat ik de nesten tel maar verzoekt telling niet door te geven aan Sovon, is bang dat 'officiële' registratie consequenties heeft voor eventuele toekomstige verkoop/wijziging/verbouwing (geen concrete plannen daarvoor!). Toegezegd dit verzoekt te zullen respecteren!!

Woning agrarisch bedrijf Eerste schoor 2 -> 1

- Toelichting:1 nest in de punt van het dak, geen dwarse balken aanwezig die overkapping ondersteunen (Meer nesten dus niet mogelijk)

Woning agrarisch bedrijf Eerste Schoor 4 -> 1

- Toelichting:1 nest in de punt van het dak, geen dwarse balken aanwezig die overkapping ondersteunen (Meer nesten dus niet mogelijk) Boerin wist zelf niet van aanwezigheid! 'als we er last van hebben gaat het nest weg'

Woning agrarisch bedrijf Breehees 2a -> 0

- Toelichting: oude nesten bleken weg. Woning sinds enkele weken bewoond door nieuwe, nog jonge mensen met hart voor biodiversiteit. Eigenaresse stelde vraag of B-team misschien ook advies geeft t.a.v. verbeteren van biodiversiteit omliggende tuinen. Misschien ook advies geven over mogelijkheid prefab huiszwaluwnesten?

Vergezichten op zoek naar Basiskwaliteit Natuur

De laatste vrijdag in augustus, 's ochtends was het nog noodweer. Vanmiddag gaan in Goirle vrijwilligers en deskundigen het veld in op zoek naar 'Basiskwaliteit Natuur', wat Hilvarenbeek en Oisterwijk doen in september, daar wordt geleerd van vandaag. Buiten het gemeentehuis zwermt en kwettert het Jeugdvakantiewerk; binnen instrueert Harry Meesters van Vogelbescherming dertig mensen voor twee soorten waarnemingen: zijn de basisvoorwaarden voor natuur aanwezig (Basiskwaliteit vóór Natuur) en welke soorten zijn er (Basiskwaliteit ván Natuur). Later wordt gekeken: welke zouden we verwachten, en hoe maken we goed wat ontbreekt.

We gaan het landschap beoordelen, en soorten zoeken en tellen. Voorwerk voor de Europese verordening voor natuurherstel, zal later worden geconstateerd. Hij heeft veel losgemaakt, de *pilot* van Vogelbescherming Nederland en SoortenNL, sinds de drukbezochte Startbijeenkomst in Hilvarenbeek. De drie B-teams, IVN Oisterwijk en VNM Hilvarenbeek zoeken elkaar op, de gemeenten financieren mee en landelijke soortenexperts worden ingevlogen om samen met vrijwilligers onze landschappen in te trekken, onder meer voor planten en amfibieën. In Goirle gaat het om het beekdal van De Leij

Vouwfietsen uit de auto.

Van deze *pilot* gaan we veel leren, kondigt Harry aan, vooral waar de methode verbetering behoeft. Eindigt het in chaos, vat organisator Anjo Roorda samen, dan hebben we toch enorm veel geleerd. Custerdcakejes lijken hem goed voor onderweg. Lokaal organisator Hendrik Dejonckheere heeft links en rechts fietsen geleend, van Vogelbescherming halen ze vouwfietsen uit de auto. Vier groepen vertrekken, ook journalist en fotograaf van het Brabants Dagblad, alles onder leiding van de mannen van het B-team.

Eén groep gidst Victor Retel Helmrich, die het begrip Basiskwaliteit Natuur hier introduceerde. De gemeente, Waterschap De Dommel en Vogelbescherming gaan mee. Negen fietsen stallen we bij een boerderij, waar Victor in gesprek gaat met de boer. We mogen verder en één van de sterke vrouwen haakt de strakgespannen schrikdraden los. Over een betonweggetje bereiken we het eerste waarnemingspunt: middenin de weilanden met rondom zo'n 500 meter zicht, samen een kilometer-hok.

Punten, lijnen en (vooral) vlakken.

Aan landschapselementen tekenen we de solitaire boom boven ons op, een rietsloot, een bomenrij, een boerderij met erfbeplanting... *Oei, een mens,*

klinkt het onder een verreijker, we hebben een *soort*, maar het is de verslaggever buiten zijn habitat. Wat is hier Basiskwaliteit voor Natuur? Een typisch beekdal is het niet meer: open, zonder reliëf, akkers... In termen van *punten, lijnen* en *vlakken* zijn het vooral vlakken: groot, met weinig verbindingen of beschutting. Is ons oordeel rood, groen of oranje? *Donker-oranje*, blijkt. Kleinschaliger en knotwilgenrijen, dat zou beter zijn, meer zoals vóór de ruilverkaveling.

Een twintigtal oievaars cirkelt in de lucht. Op de tweede plek klinkt het direct: *Rood!* want maïs ontneemt het zicht. Maar even verder stroomt de Nieuwe Leij langs de achtertuinen van de Abcovensedijk. Links akkers met maïs en fijnsparren en daarachter een populierensingel. Recht vooruit: weiland met... wat is het, een rietsloot, weet Max van het waterschap. En rechts een dicht bosje, volgens Victor de oude erfbeplanting van De Leeuwenhoeve. *Groen* scoort dit landschap niet, maar minder donkeroranje dan het voorgaande. We praten door: wat te doen?

Ook lichtgroene vrijwilligers.

De Nieuwe Leij, gegraven voor afwatering van (toen) een nat landschap, heeft rechte oevers, niet goed voor natuur: dat kan anders. Het best grote weiland kan onderbroken. Akkers en fijnsparren horen hier echt niet. Grotere ingrepen zijn denkbaar, maar er zomaar weer een moeras van maken is niet goed voor de weidevogels, dat vindt Victor zonde. Elk perceel kent zijn dilemma's en vraag is waartoe gemeenten en grondeigenaren te bewegen zijn. Wat we niet zien, zegt Harry, is de bodemkwaliteit: wat lekt door van mest en bestrijdingsmiddelen? Regeringen moeten de komende twee jaar plannen maken voor uitvoering van de Europese verordening voor natuurherstel: onze aanpak doet, stelt Harry, het voorwerk.

Organisatoren en deskundigen ronden een inspirerende middag af in een volle fractiekamer. Het werkt! mag geconcludeerd, maar aangescherpte definities van landschapselementen zorgen voor meer helderheid in de groepen. Samenwerking tussen deskundigen en (ook 'lichtgroene') vrijwilligers levert echt wat op. De organisator geeft hoog op van de kringgesprekken in het veld. De stemming zit er nog steeds goed in en de laatste cakejes worden soldaat gemaakt. Pas later komt de regen terug, de natuur kan die goed hebben. Op naar de pilots in Hilvarenbeek en Oisterwijk!

Anjo Roorda

Excursie (BL) Regte Heide en Riels Laag, project “Nardus & Limosa”.

Het is zondag 10 september: warmste 10 september ooit gemeten.

Wij hebben vandaag een excursie van Brabants Landschap over de Regte Heide en Riels Laag in het kader van project Nardus & Limosa.

Om 8.30 stappen we op onze fiets en rijden naar ‘t Riels Hoefke.

Met bidon en pet, wel noodzakelijk met deze hitte, natuurlijk gaat de verrekijker ook mee.

In de werkschuur van het Brabants Landschap is er koffie en krijgen we uitleg van Jeroen en Wim (de Jong) van het Brabants Landschap over het project Nardus & Limosa.

Project Nardus & Limosa

Het project Nardus & Limosa is genoemd naar twee iconische soorten: Nardus stricta (borstelgras) heischrale graslanden een sterk bedreigd habitattype dat vooral op de arme gronden in de Kempen nog te vinden is en Limosa Limosa (grutto) weidevogels, een groep van vogels die de voorbije decennia sterk zijn achteruitgegaan. Deze waren min of

meer karakteristiek voor het oorspronkelijke gevarieerde Kempische heidelandschap waar dit project wordt uitgevoerd. In dit project wordt geprobeerd om de heischrale graslanden en de weidevogels opnieuw te herenigen.

Het project Nardus & Limosa heeft in 2019 voor 6 jaar geld gekregen voor natuurherstel van o.a. natuurgebieden Regte Heide, het Riels Laag en de Rooverdsche Heide.

Ruim drie jaar geleden startte Brabants Landschap met de uitvoering van verschillende werkzaamheden op de Regte Heide en in het Riels Laag.

Gedurende het project is een groot deel van de graslanden weer omgezet in de oorspronkelijke heischrale graslanden. Door de uitbreiding van heischrale graslanden in combinatie met andere maatregelen in het gebied, waarbij ook de mineralenbalans wordt hersteld, wordt het gebied als geheel een geschikter habitat voor (weide)vogels. De diversiteit aan geschikte biotopen, voedsel en waterhuishouding zal toenemen. Ook wordt verwacht dat andere soorten zich opnieuw zullen vestigen.

Het doel is om soorten die karakteristiek zijn voor het oorspronkelijk gevarieerde Kempische heidelandschap te behouden of uit te breiden. Inmiddels zijn de meeste maatregelen uitgevoerd.

Heischrale graslanden en weidevogels

Tot het begin van de vorige eeuw werden in de Kempen weidevogels aangetrokken door de uitgestrekte heides en heischrale graslanden. Doortrekkende vogels gebruikten het landschap als rustplaats en foerageergebied. Soorten als grutto, wulp en Kievit vonden er hun broedplaatsen in het gras. Wat we nu kennen als “weidevogels”, waren in die tijd typische “heidevogels”.

Sinds de ontginning van de graslanden in de eerste helft van de vorige eeuw, is er van de oorspronkelijke heischrale graslanden weinig overgebleven. Deze kleine stukken van voedselarme habitats waren onvoldoende om weidevogelpopulaties te blijven herbergen. De vogels zijn echter niet verdwenen, maar pasten zich aan de extensieve landbouwgraslanden aan.

Heidevogels werden weidevogels. Bij het intensiever worden van de landbouw, vooral door steeds vroeger maaien van de graslanden, waren in de tweede helft van de vorige eeuw ook de landbouwgraslanden niet meer geschikt voor de weidevogels.

Zowel voor weidevogels als voor heischrale graslanden zijn dus tegenwoordig veel inspan-

Vervolg Excursie (BL) Regte Heide en Riels Laag, project "Nardus & Limosa".

Graanakkers

Dichtbij de werkschuur van BL zijn een paar akkers aangelegd waarop graan wordt verbouwd. Dit trekt vogels aan en ook de zomertortels die op landgoed De Hoevens bivakkeren kunnen hier foerageren.

Steenmeel helpt bij bodemherstel

Op meerdere plaatsen zijn belangrijke bodemmineralen verdwenen. Het verspreiden van steenmeel (gemalen steen) is nodig om de bodem te helpen herstellen. Deze is ernstig verzuurd door stikstof uit de lucht die in de bodem is terecht gekomen (stikstofdepositie). Dat heeft ernstige gevolgen voor planten en dieren. Steenmeel helpt de mineralen weer met elkaar in balans te brengen, zodat de bodem beter kan functioneren. De biodiversiteit neemt daardoor toe en de natuur wordt weerbaarder tegen stikstofdepositie en klimaatverandering. Zo krijgen belangrijke dieren en planten weer alle kansen.

Steenmeel is gemalen steen en is dus een volledig natuurlijk materiaal.

Het is rijk aan voedingsstoffen en mineralen die geleidelijk worden afgegeven aan de bodem. Na het verspreiden ligt het steenmeel als een dun laagje op de grond waarna het al snel in de grond verdwijnt. Daar zet het zijn nuttige werking nog lange tijd voort. Zeker zo'n 30 jaar! De bodem wordt vitaler, kan beter functioneren en houdt vocht makkelijker vast.

Het verspreiden van steenmeel gebeurt met inzet van een helikopter. Zo kan heel nauwkeurig gewerkt worden zonder de bodem te verstoren en ook dieren hebben met deze methode het minst last van de werkzaamheden. Bovendien is deze werkwijze zowel voor het milieu als qua tijd en kosten de meest gunstige keuze.

Maaien

Door het toepassen van speciaal maai-beheer krijgen bepaalde planten meer kans zoals o.a. Orchis-soorten. Tijdens het maaien wordt uiteraard rekening gehouden met het broedseizoen.

Heideveld

Op sommige plekken zijn in het heideveld slingerende paden vrijgemaakt. Dit om de kleine vegetatie meer kans te geven. Ook de veldleeuwrik heeft soms behoefte aan een open plekje in het heideveld. En voor later kunnen hier de kleine grutto's hun weg vinden en indien er gevaar dreigt in het dichtbegroeide heideveld veiligheid zoeken.

Rond het middaguur zijn we weer terug bij 't Riels Hoefke.

Het was een zeer boeiende en informatieve wandeling.

Met dank aan Jeroen en Wim van het Brabants Landschap.

En wie weet mogen we over een aantal jaren de grutto weer verwelkomen op het heideveld.

Gerrie Wissink

Teruggevonden heideplantje, symbool van hoop

Zachtjes doen in het Oude Raadhuis, er is een bruiloft! is ons ingeprent. Maar die trouwerij is pas straks, dan staan wij op stevige schoenen in het veld. In Oisterwijk is de derde en laatste deelpilot Basiskwaliteit Natuur (BKN), na Goirle en Hilvarenbeek. Voor een volle Burgerzaal vat Marjanne Klok van Vogelbescherming Nederland samen waar BKN om draait: het gaat goed met biodiversiteit als basissoorten (planten, mossen, insecten, vogels) *algemeen* zijn of dat weer worden. Soorten komen terug als de nodige landschapselementen er zijn, bijvoorbeeld heggen. Vandaag: het heideontginningslandschap.

Basiskwaliteit natuur is hot

Victor Retel Helmrich legt uit dat tot het begin van de vorige eeuw uitgestrekte heidevelden de provincie bedekten, op dekzandruggen tussen zompige beekdalen. Heiderestanten waren tot ver in de jaren 1950 goed voor tal van soorten, maar nu zijn gras, bouwland, boomteelt en recreatievoorzieningen bepalend. Grutto en Kievit verdwenen rond 1980: koeien gingen op stal, weilanden veranderden in snijgraslanden (zie afbeelding). Maar langs perceelranden en paden liggen, zoals straks blijkt, kansen voor ecologisch herstel.

Een bont gezelschap trekt erop uit: de gemeente, het organiserende B-team en IVN Oisterwijk, maar ook Floron, Vogelbescherming, RAVON, SoortenNL, Landschap.nl... We zijn vrijwillige natuurgidsen, projectleiders, secretarissen, ambtenaren en gemeenteraadsleden, voorzitters, bestuursleden en beleidsmedewerkers. Maar vooral: vrijwilligers, betrokken, deskundig en zeer deskundig. Een ambtenaar van het ministerie van LNV stuit tot haar verdriet op een seinstoring en op stroomuitval. Haar team was al in de Startbijeenkomst in Hilvarenbeek present: BKN is *hot*, ook op Rijksniveau.

Eindoordeel oranje

Vanaf de zandweg zien we gras, maïs en hoogspanningsmasten. Vier groepjes krijgen twee opdrachten: landschap beoordelen en soorten inventariseren. Bij dit landschap horen elementen als heide, braamstruweel, bremstruweel, berkensingel en zandpaden. Hebben we nou hetzelfde stuk verschillende benamingen gegeven, struweel, ruderaal, singel..? Dat is niet de bedoeling. Iemand wil een schaar halen om van wilgen 'knotwilgen' te maken. Voor dat eentonige grasland heeft ze wel een pot zaden staan...

Dat ruderaal terrein (stukjes waar niemand aan komt, heel goed voor biodiversiteit), bijvoorbeeld onder een hoogspanningsmast, is dat *nat* of *droog*? vraagt het formulier. Droog, weet Victor, de grondwaterstand is erg laag. Landschapselementen benoemen lukt, ze kwantificeren is lastiger, maar overleg leidt tot consensus. Het landschap scoren op aspecten, bijvoorbeeld drie keer groen, vier keer oranje, drie keer rood, leidt tot eindoordeel *oranje*. Maar kijkend naar die vlakte monocultuur zonder verbindingen, zou voor biodiversiteit *rood* niet beter kloppen?

Vervolg Teruggevonden heideplantje, symbool van hoop

Pseudoscorpioen onder de loep.

De formulieren vullen zich met aangetroffen planten en insecten. Over de vingers van een vrijwilliger van Natuurmonumenten loopt energiek een mosschorpioen, 2 millimeter lang. Door een loep zien we de scharen op zijn kop maar de pseudoschorpioen mist een gifklier en vleugels: voor vliegen klampt hij zich vast aan de poot van een mug. Netjes teruggeplaatst zet hij zijn leven voort.

Terug in het Oude Raadhuis, het bruidspaar hebben we gemist. Een pilot is om te leren; deelnemers hebben vragen. In september zie je heel andere soorten dan in mei, is een eenmalige waarneming wel zinvol? Stel, twee groepen in hetzelfde landschap trekken andere conclusies, deugt de methode dan wel? We zien in de pilots maar een paar kilometerhokken, het grondgebied van de drie gemeenten is toch veel groter?

Koppelen aan landschapstype.

Klopt, zegt Marjanne, dit is een momentopname en een proef maar ook de start van méér waarnemingen om te volgen of soorten terugkeren (daarin ziet IVN voor zich wel een rol). Niet alleen de conclusie telt, ook de weg erheen en we onderzoeken nu of dit werkt met vrijwilligers. Onze waarnemingen krijgen bredere betekenis door ze te koppelen aan het landschapstype: beekdal, hoevelandschap, heideontginning.

Hoe gaat dit verder, wat zien we ervan terug in het veld? Een wensenlijstje neerleggen bij gemeenten is te simpel, stelt Anjo Roorda, veel meer partijen zijn betrokken en bepalen mee wat er gebeurt, particuliere grondeigenaren bijvoorbeeld. Hij denkt aan een breed GHO-platform: Goirle, Hilvarenbeek en Oisterwijk. Voor nu kijken de deelnemers terug op een leerzame en inspirerende middag. Ruud van der Star van het B-team tenslotte biedt hoop: hij vond aan de rand van een veld een heideplantje, symbool en signaal dat beklijft wat belangrijk is en kan terugkeren wat we deerlijk missen.

Anjo Roorda

Stichting Biodiversiteit Goirle-Riel

voorzitter: *vacature*

secretaris: Jan Hes

penningmeester: Jan Hes

bestuurslid: Rob van Dijk, Hans van der Schoot, Bas Staps en Victor Retel Helmrich.

secretariaat:

tel. 06-24529826

website:

www.biodiversiteitgoirle.nl

E-mail :

contact@biodiversiteitgoirle.nl

Bankrekening NL91 TRIO 0254

7289 36, ten name van Stichting

Biodiversiteit Goirle

Colofon.

De Salamander is een nieuwsbrief uitgegeven door Stichting Biodiversiteit Goirle - Riel.

De Salamander verschijnt 4 maal per jaar.

Redactie: Nel van Aggelen & Bart Kobes

Email nieuwsbrief :

nieuwsbriefbteam@outlook.com

Voor het afmelden voor deze

nieuwsbrief [klickt u hier](#)

Colofon

Stichting Biodiversiteit Goirle -Riel streeft de navolgende doelstellingen na:

1. actief buiten aan de slag te gaan met onderhoud van het landschap en het herstellen van het leefgebieden van dieren die in onze omgeving thuis horen;
2. educatie en voorlichting: inwoners van Goirle, jong en oud, gaan we betrekken bij onze natuurlijke leefomgeving en we vergroten hun kennis over de natuur. Hiermee hopen we dat onze inwoners mogelijkheden aangrijpen om zelf wat te doen aan het behoud en ontwikkelen van natuurwaarden.
3. Advies en beleid: we beïnvloeden de beleidsvorming en planvorming van de gemeentelijke overheid, projectontwikkelaars, woningstichting en particuliere initiatiefnemers, wanneer dit vanuit het oogpunt van natuurwaarden van belang is. Dit doen we door hen gevraagd en ongevraagd advies te verstrekken. Particulieren en bedrijven zullen we in principe alleen op verzoek adviseren.
4. Kennis en onderzoek: we vergaren, behouden, delen en ontwikkelen kennis van de natuur in het algemeen en van de natuur in de gemeente Goirle in het bijzonder. Deze informatie communiceren we zoveel mogelijk naar de bevolking.

U kunt bovenstaande doelen mee helpen te verwezenlijken door als donateur de stichting te steunen. Een donateurschap kost minimaal €10,- per jaar. Aanmelden als donateur kan telefonisch of schriftelijk bij het secretariaat.